

Ömer Türker & Kamuran Gökdağ (ed), *İslam Siyaset Düşüncesinde İktidar: Kökenler ve Meşruiyet Sorunu*, İstanbul: Fikir Yayınları, 2024, 204 s.

Değerlendiren: Yeter Solak

İktidar, bireylerin ve toplumların yönlendirilmesi, şekillendirilmesi ve yönetilmesi sürecinde belirleyici bir kavram olarak hem siyasal düşüncenin hem de toplumsal ilişkilerin merkezinde yer alır. Siyaset felsefesinin en temel meselelerinden biri olarak iktidar, yalnızca bir yönetme-yönetilme ilişkisini ifade etmekle kalmaz; bu ilişkinin nasıl kurulduğu, hangi meşruiyet ilkelerine dayandığı ve hangi tarihsel-sosyal bağlamlarda biçimlendiği gibi çok yönlü sorular etrafında şekillenir. Bu çok katmanlı yapı, iktidarı yalnızca siyasi bir olgu olmaktan çıkararak ahlaki, epistemolojik, hukuki ve kültürel boyutlarıyla birlikte disiplinler arası bir araştırma ve tartışma alanına dönüştürür. Böylelikle felsefeden sosyolojiye, tarihten ilahiyata kadar uzanan geniş bir düşünsel zeminde iktidar, hem teorik hem de pratik düzeyde derinlemesine analiz edilebilir bir konu halini alır.

Tarihsel süreçte Antik Yunan'dan günümüze kadar uzanan siyaset teorisi içinde iktidar kavramı, farklı düşünürlerce çeşitli yönleriyle ele alınmış ve yeniden tanımlanmıştır. Platon, Aristoteles, Machiavelli, Hobbes, Rousseau, Weber, Foucault ve Arendt gibi isimler, iktidarın kaynağı, meşruiyeti, işleyiş biçimleri ve yapısal unsurları üzerine kapsamlı teorik çerçeveler geliştirmiştir (Held, 2006; Wolin, 2004). Bu çerçeveler, iktidarın yalnızca siyasi kurumlarla sınırlı kalmayıp bilgi üretimi, söylem, dil ve toplumsal ilişkiler ağlarıyla da iç içe geçmiş çok boyutlu bir yapı olduğunu göstermektedir. Özellikle Foucault'nun "İktidar her yerdedir çünkü

@ Öğr. Gör. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, yetersolak@osmaniye.edu.tr

id <https://orcid.org/0000-0002-8141-113X>

© İlmi Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/D0411
insan & toplum, 2025;
insanvetoplum.org

her ilişkide mevcuttur” tespiti, modern iktidar anlayışının mikro düzeydeki işleyiş biçimlerine ve normatif dayanaklarına odaklanan yönelimini yansıtır (Foucault, 2007). Benzer biçimde Hannah Arendt’in “iktidarın çoğullukla var olduğu”na ilişkin görüşü, (Arendt, 1970) siyasal meşruiyetin katılımcı doğasına vurgu yapar. Bu gibi teorik yaklaşımlar, İslam siyaset düşüncesinin de farklı bağlamlarda yeniden yorumlanmasını mümkün kılar.

Bu teorik arka plan içerisinde değerlendirilmesi gereken İslam Siyaset Düşüncesinde İktidar: Kökenler ve Meşruiyet Sorunu adlı eser, İslam düşünce geleneğinde iktidar kavramının felsefi, kelimî ve tarihsel açılımlarını disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alarak önemli bir katkı sunmaktadır. Mart 2024’te Fikir Kitapevi tarafından yayımlanan eser, 2023 yılında düzenlenen “İslam Siyaset Düşünce Projesi” kapsamında gerçekleştirilen akademik bir çalıştay da sunulan bildirilerden oluşmaktadır. Katkı sunan yazarlar arasında Ahmet Ayhan Çitil, Hulusi Ertuğrul Umudum, Selahattin Polatoğlu, Şaban Ali Düzgün, Ömer Türker, Yunus Cengiz, Hatice Umut, Müddessir Demir ve Kamuran Gökdağ gibi hem felsefi hem de teolojik alanlarda yetkin akademisyenler bulunmaktadır. Bu isimler, İslam siyaset düşüncesinin farklı yönlerini ele alarak esere teorik, tarihsel ve yorumlayıcı bir derinlik kazandırmaktadır.

Kitap, önsöz ve giriş bölümlerinin ardından dokuz ana bölümden oluşmakta; yazar özgeçmişleri ve kapsamlı bir dizinle tamamlanmaktadır. Her bölüm, iktidar kavramının İslam düşüncesindeki farklı yönlerine ışık tutarken, okuyucuya sistematik ve tematik bir okuma imkânı sunmaktadır. Eserin önemli bir özelliği, İslam siyaset düşüncesini yalnızca klasik disiplinler üzerinden değil; felsefe, tarih ve tasavvuf gibi alanlar üzerinden de ele almasıdır. Bu sayede iktidar, yalnızca normatif ve hukuki bir mesele olarak değil; aynı zamanda toplumsal, epistemolojik ve metafizik düzeylerde de tartışmaya açılmaktadır.

Giriş bölümünde Batı siyaset felsefesiyle kurulan teorik ilişki dikkat çekicidir. Özellikle Platon’un “filozof kral” ideali ile Farabî’nin “el-Medinetü’l-Fazıla” anlayışı arasındaki paralellikler, İslam siyaset düşüncesinin evrensel felsefi mirasla kurduğu bağı ortaya koymaktadır. Farabî’nin yöneticinin bilgi ve erdem temelli olarak toplumu yönetmesi gerektiğine dair görüşü, Platon’un epistemolojik temelli iktidar anlayışıyla örtüşmektedir. Benzer şekilde, Aristoteles’in siyaseti “ortak iyi” kavramı etrafında tanımlayan yaklaşımı da, İslam siyaset teorisinde “adalet”, “şura” ve “istikrar” gibi kavramlarla örtüşmektedir.

Eserin sonraki bölümlerinde, Emevî ve Abbasî dönemlerine ait siyasetnameler üzerinden iktidarın tarihsel gelişimi ele alınmaktadır. Nizamülmülk’ün Siyasetname’si, Maverdi’nin el-Ahkâmü’s-Sultaniyye’si gibi metinler, yalnızca yöneticilere rehberlik eden belgeler değil; aynı zamanda iktidarın meşruiyetini teorik temellere oturtma

çabasının örnekleridir. Hanedanlık sistemine geçişle birlikte ortaya çıkan meşruiyet krizleri ve bu krizlere verilen kelamî ve felsefi tepkiler, iktidarın tarihsel bağlam içinde nasıl şekillendiğini göstermektedir.

Kelam geleneği de kitapta geniş biçimde yer bulur. Matürîdî ve Eş'arî düşünce sistemlerinin imamet anlayışları karşılaştırmalı olarak ele alınır. Matürîdilik, iktidarın akıl ve toplumsal sözleşme temelinde kurulması gerektiğini savunurken; Eş'arilik ise mevcut iktidarı fiilî bir durum olarak kabul edip, kahr ve galebeyi meşruiyetin temeli olarak görür. Bu yaklaşımlar, teolojik olduğu kadar siyasal ve toplumsal sonuçlar da doğurmuş; günümüz İslam dünyasındaki siyasal anlayışları da derinden etkilemiştir.

Eserde ayrıca, Cahız ve İbn Haldun gibi klasik dönem İslam düşünürlerinin analizleriyle tarihsel perspektif derinleştirilmiştir. Cahız, siyaseti insan doğasındaki hâkimiyet arzusuyla ilişkilendirirken; İbn Haldun, asabiyet teorisi bağlamında iktidarın tarihsel döngülerini açıklamaktadır. İbn Haldun'un iktidarı "tabii", "aklı", "dini" ve "hilafetsel" olarak dört aşamada sınıflandırması, bu kavramı yalnızca siyasi değil, toplumsal ve kültürel bir süreç olarak ele aldığını göstermektedir.

Kitabın dikkat çekici yönlerinden biri de farklı ilim geleneklerinin iktidar kavramına dair geliştirdiği perspektiflerin bir arada sunulmasıdır. Kelamcıların teolojik, filozofların ontolojik, fakihlerin normatif, sûfilerin ahlaki ve tarihçilerin tarihsel bakış açıları, İslam düşüncesinde iktidarın çok katmanlı doğasını ortaya koymakta ve bu çoğulluğu bir epistemik zenginlik olarak değerlendirmektedir. Bu çeşitlilik, İslam siyaset düşüncesinin donuk ve sabit değil; dinamik ve tartışmaya açık bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, İslam Siyaset Düşüncesinde İktidar, iktidar kavramını yalnızca yönetsel bir mesele olarak değil; etik, epistemik, teolojik ve tarihsel bir sorun olarak da ele almaktadır. Klasik Batı siyaset teorisiyle kurduğu teorik köprü sayesinde İslam düşüncesini evrensel siyaset düşüncesi içerisinde konumlandırmakta; farklı disiplinlerin katkısıyla zenginleşmiş, çok yönlü bir düşünsel alan sunmaktadır. Her ne kadar kitabın bölümleri doğrudan birbirine bağlı olmasa da, tematik tutarlılığı ve düşünsel bütünlüğüyle güçlü bir yapı arz etmektedir. Akademik titizlikle kaleme alınmış dili ve açık anlatımı sayesinde, siyaset düşüncesine dair eleştirel bir bakış geliştirmek isteyen okuyucular için değerli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Kitap, birçok bakımdan başarılı bir kurguya sahiptir. Klasik döneme ilişkin sunduğu tarihsel bağlam, metin çözümlemelerinde izlediği metodoloji ve düşünürleri kendi dönemleri içinde değerlendirme çabası takdire şayandır. Ayrıca, farklı mezhep ve düşünce gelenekleri arasında yaptığı mukayeseli analizler, eseri hem kapsayıcı hem de dengeli kılmaktadır. Bununla birlikte, eserin bazı yönleri eleştiriye açıktır. Özellikle

çağdaş İslam toplumlarında siyaset-din ilişkisine dair güncel örneklerin eksikliği, teorik analizlerin bugünkü gerçekliklerle ilişkilendirilmesini zorlaştırmaktadır. Keza, modern dönem düşünürleriyle –örneğin Aliya İzzetbegoviç, Muhammed Abid el-Cabiri ya da Fazlur Rahman– kurulan karşılaştırmalı analizlerin yokluğu, klasik teorilerin çağdaş tartışmalarla bağını kurmayı güçleştirmektedir. İran İslam Cumhuriyeti, Suudi Arabistan monarşisi veya Türkiye’deki laiklik-siyasal İslam gerilimi gibi örneklerin ele alınması, klasik teorilerin günümüzdeki yansımalarını görmek açısından faydalı olabilirdi. Bütün bu değerlendirmeler ışığında İslam Siyaset Düşüncesinde İktidar, yalnızca betimleyici değil; aynı zamanda çözümleyici bir yapıya sahiptir. Klasik kaynaklara doğrudan erişim sağlaması ve alıntılarının bağlamsal olarak işlenmesi, metne akademik derinlik kazandırmakta; İslam siyaset düşüncesine ilişkin çok katmanlı, disiplinler arası ve eleştirel bir perspektif sunmaktadır.

Kaynakça

- Arendt, H. (1970). *On Violence*. New York: Harcourt.
- Held, D. (2006). *Models of democracy* (3rd ed.). Stanford University Press.
- Wolin, S. (2004). *Politics and vision: Continuity and innovation in Western political thought* (Expanded ed.). Princeton University Press.
- Türker, Ö., & Gökdağ, K. (Ed.). (2024). *İslam siyaset düşüncesinde iktidar: Kökenler ve meşruiyet sorunu*. Fikir Yayınları.